

יחלוקו ושיטת סומכוס בבא קמא (מו.)

ראשית כל, נחזור על הראשונות:

משנה וריש גמרא הכא (מו.) - מח' סומכוס ורבנן

- מה תמוה בדין המשנה?
- **גמרא שמה, עד " ... בלא שבועה"** [ועדיף להמשיך טפי, עד "... שמה משלקחתי"]
- כמה פסקים אפשריים נזכרו הכא?

תוס' (ד"ה הא) – בתחילת התוס', "נראה לרבינו שמואל ... להביא ראיה"; ולקמן בתוס', "וא"ת ואמאי ... חשיבא טפי"

[וכן - הגהות מיימוניות לרמב"ם הל' מכירה (פרק כ' אות ג)]

- ע"י העיון וההתבוננות בגמרא ובתוס', ניתן "לבנות את הבנין" ולהבין את היחס (the relationship) שבין הפסקים שנזכרו – בין לרבנן, ובין לסומכוס. וצריך לדייק היטב בהנחה שבקושיית התוס'!
- דבר שני – מה נשתנה ביסוד מקושיית התוס' אל תירוצם? ובזה ע"י בכתבי שני אחים –

קונטרס הספיקות (כלל א' ריש אות ה')

[**קצות החושן** (סי' צ"א ריש ס"ק י') עפ"י מה שהביא ממשנה שבועות (מה) בדין חנוני, וברמב"ם וש"ך.]

ב

תוס' הכא (מו. ד"ה שור), לפחות עד "... בעומדת באגם"

וכן - **רשב"א הכא (מו. ד"ה זז), עד "... מריה קמא"**

[**משנה לעיל (סוף לג)**, ובגמרא שם עד "... איכא בינייהו" - או אף טפי, עד (לג) "... קרו ליה"]

שיטה מקובצת הכא (ד"ה זז, וד"ה וכתב ה"ר אליעזר)

[**תוס' בבא מציעא (צז: ד"ה לימא)** - על פי **משנה וגמרא** התם]

א

תוס' הכא (ד"ה המוציא)

- מהי כוונתם של בעלי התוס' בזה?

ועי' במה שהובא בתוס':

[**גמרא** בבא בתרא (לד:), "ההוא ארבא ... בי תרי", "זה אומר ... גבר"]

גמרא בבא בתרא (לה. - לה:), "ומאי שנא ... נאי דמר לא דמר"

תוס' שם (לה: ד"ה דררא)

וכן עי' - **שו"ת הר"י מיגאש (סי' י"ד)**

תוס' שם (לה. ד"ה ומאי)

- ריש הדיבור, עד "... מודו דיחלוקו",
- וגם בהמשך, "ונראה דאין הלכה ... משמע זו ולא ס"ל"

- ועתה חזור שוב על תוס' הכא (ד"ה המוציא) - מהי כוונתם של בעלי התוס' בזה?

ב

נבוא כעת להרחיב את הדברים - בין לגבי המע"ה, ובין לגבי יחלוקו - ע"י סוגיא יסודית:

משנה בבא מציעא (ק.), ובפרט עד "... משלקחתי יחלוקו"

המתיבתא שע"י ישיבת רבינו יצחק אלחנן

בית מדרש קטן על-שם וורובלעל - חיים תנחום כהן

נתתים לך ישבע בעה"ב כיון שהחנוני מודה שכבר מחר הפירות לבעה"ב ובשבילו הונח הפירות ברה"ר אלא שעדיין לא נתן המעות והרי החנוני כאילו בא להוציא מיד בעה"ב, ולכן נשבע בעה"ב כיון שעדיין מונחין ברה"ר, ואילו היו כבר הפירות ביד בעה"ב היה נפטר בשבועת היסת, וכן אילו מונחין ביד החנוני היה החנוני נפטר בשבועת היסת, משא"כ כשמונחין ברה"ר נטל בעה"ב בשבועת המשנה. ובסיפא כשבעל הבית אומר תן לי הפירות איירי ג"כ שהפירות מונחין ברה"ר אלא שהחנוני אינו מודה שמכר אלו הפירות לבעה"ב ואומר הפירות שלקחת ממני בעד הדינן כבר נתתי לך ואלו הפירות שלי הם, כיון דאומר שלא מכר לו אלו הפירות היו החנוני מוחזק ונטל הפירות שברה"ר בשבועה, והוא בר"ן (שם ל, ב בדפי הרי"ף) ע"ש. ועוד שיטות בזה מגאני קמאי והוא בש"ך (סקל"ג) ומתיב בהו וישר לו פירושו שהעלה במשנה ע"ש. ...

אך ראיתי בש"ך אחר שסתר את דברי הראשונים בלשון המשנה והגמרא והתוספתא עוד בחן וזיקק וצירף הדינים היוצאים מפירושו אם הם ראויים על פי הסברא ואם לא נאמרו ונשנו במשנה, ובה נתתי גם אל לבי לעיין אחר דבריהם וליישב את דברי הראשונים אשר דבריהם אמת ויציב, וז"ל הש"ך, ולענין דינו של הרי"ף (שבועות לא, א בדפי הרי"ף) והרמב"ם בפירות ציבורין ומונחין ברה"ר וכל אחד מהם טוען ברי וכו', א"כ כיון שנתבאר שאין פירוש המשנה כן א"כ נמצא דינים צ"ע כיון שלא מציינו בש"ס לחלק בכך בין שהחנוני מודה במכירה או לא א"כ אין חילוק והיה נראה לכאורה כל דאלים גבר וכו', אבל באמת זה אינו דלא אמרין כל דאלים גבר אלא היכא שאין חזקה לזה יותר מזה כגון בהוא ארבא (ב"ב לד, ב) שזה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, אבל בדבר ששייך לומר חזקת מרא קמא מוקמינן לה אחזקת מרא קמא וכו', ולפי"ז נראה דאפילו חנוני טוען שמא ובעל הבית ברי נשבע החנוני היסת שאינו יודע ולוקח הפירות מרה"ר וכדק"ל (בסימן רכ"ג סעיף א') במחליף פרה בחמור דאפילו הלוקח ברי והמוכר שמא מוקמינן לה בחזקת מרא קמא, זה העולה ע"ד הש"ך בענין דינו של הרי"ף והרמב"ם.

ולענ"ד דברי הרי"ף והרמב"ם ברורים לדינא, דחזקת מרא קמא לא שייכא אלא היכא דהספק אם מכר או לא וכההיא דמחליף פרה בחמור דהולד בחזקת מרא קמא כיון דהספק אם יצא במכירה או לא, אבל החנוני שמודה שמכרם לבעל הבית באחד מדרכי הקנייה, דהא היכא דאינו מודה תני בסיפא כשאינו מודה שמכר אלו הפירות דנשבע החנוני, וכיון דמודה שמכרם באחד מדרכי הקנייה וכמ"ש הרב המגיד שם ע"ש, הרי כבר יצאו הפירות מרשות מרא קמא ונכנסו לרשות בעל הבית ואינו תובע אלא הדמים א"כ איך שייך בזה חזקת מרא קמא, ואדרבה בעה"ב הוא המוחזק בדינן וזה ברור. ...

ופסק הש"ך בענין דינו של הרי"ף והרמב"ם הוא תמוה, דמ"ש חזקת מרא קמא כבר כתבנו דליתיה כיון שמודה שמכרם. ... אך מ"ש הש"ך דאפילו טוען החנוני שמא ובעל הבית ברי מוקמינן בחזקת מרא קמא וכמו במחליף פרה בחמור, זה ודאי תמוה דאחר שמודה שמכרם ודאי לבעל הבית תו ליכא מרא קמא. ...

ובענין דינו של תוס' (שבועות מח, א ד"ה נשבע) והרא"ש (שם פ"ו סי' י"א) במדד החנוני הפירות בכלים של בעל הבית ועודן ברשות החנוני העלה הש"ך (שם) דכיון דק"ל דכליו של לוקח ברשות מוכר הוא ספיקא דדינא וכמ"ש בסימן ר' (סעיף ג') הוי החנוני מוחזק אלא א"כ אומר לו קני בכליך כמבואר בסימן ר' (שם), והיכא דמספקא לן אם אמר לו קני או לא הוי ספק ספיקא, דלמא כליו של לוקח קני ברשות מוכר ואת"ל לא קני דלמא א"ל קני, ואף דספק ספיקא לא מהני בממון כמו דלא אזלינן בתר רובא בממון (ב"ב כו, ב), היינו דוקא היכא דאיכא חזקת ממון לא מהני רובא או ספק ספיקא, אבל היכא דליכא שום אחד מהם מוחזק אזלינן שפיר בתר רובא וספק ספיקא, וע"ש שהעלה ה"ג גבי חנוני דאיכא חזקת מרא קמא לא מהני רובא וספק ספיקא ע"ש.

אמנם בספרי שב שמעתתא (ש"ו פ"ז) [שמעתא ד' פכ"ד] העליתי דהא דלא מהני רובא וספק ספיקא נגד חזקת ממון היינו דוקא נגד חזקת ממון שהוא עכשיו מוחזק דהוי חזקה טובא חזקת ממון והוא עדיפא מכל החזקות, אבל היכא דאין אחד מהם מוחזק עכשיו אלא חזקת מרא קמא בזה שפיר מהני רובא וספק ספיקא נגד חזקת מרא קמא, דהא ק"ל בכל דוכתי רובא וחזקה רובא עדיף וחזקת מרא קמא לא עדיף מחזקת איסור שהיה עד עכשיו שנולד הספק ואפ"ה רובא עדיף, אלא נגד חזקת ממון שהוא עכשיו מוחזק בזה הוא דלא אזלינן בתר רובא, וא"כ הכא דליכא מוחזק עכשיו לפנינו דהא מדד בתוך כליו של בעל הבית ברשות חנוני ומספקא לן אם אמר לו קני א"כ אין החנוני מוחזק עכשיו, ונגד חזקת מרא קמא מהני ספק ספיקא כמו נגד חזקת איסור דמעיקרא. ...

שו"ת [= "שאלות-ותשובות"] הרי"מ מיגאש סי' י"ד

ומה שאמרו כאן כי קאמר סומכוס היכא דאיכא דראא דמונא, פי' דראא דמונא כזו תלייא וסריכה לפי שאין לך תליי' וסריכה גדולה ממה שמצאנו (משנה ב"ק מו). השור שנגח את הפרה והעובר בצדה [...] ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה]. ואמנם הטענות שאין בהם קדימת התלות בין הטוען והנטען אין סומכוס אומר בהן חולקין ...

קונטרס הספיקות כלל א אות ה

וראוי להתבונן חזקת מרא קמא בממונא מנלן דאזלינן בתרה, בשלמא חזקת ממון מהסברא שמיע להו כדאמרי בריש הפרה [ב"ק מ"ו ע"ב] סברא הוא וכו', אבל חזקת מרא קמא שאין שום אחד מוחזק בו שיד שניהן שוה בו, מנלן דלוקמה בחזקת מרא קמא ועל אידך שדינן לאתויי ראייה.

ואפשר לומר דחזקת מרא קמא בממון מכח חזקה קמייתא דאיסורא הוא דאתיא, וכמו דבכל ספק איסורא מעמידין הדבר בחזקת מה שהיה מתחילה קודם שנולד הספק בין להתירא בין לאיסורא כדיליף בפ"ק דחולין [י' ע"ב], הכי נמי בממון כשנולד בו ספק אם הוא של ראובן או של שמעון מעמידין אותו בחזקת מי שהיה מתחילה.

אבל קשה דאם כן מאי טעמא דסומכוס דפליג על חזקת מרא קמא בממון, וכי סלקא דעתך לומר דאיהו יפלוג נמי על חזקה קמייתא באיסורא. ואפשר לומר דטעמא דסומכוס משום דסובר דכל ממון המוטל [בספק] חשיב כאילו שניהן מוחזקין, כמ"ש התוס' בפרק השואל [צ"ו ע"ב ד"ה לימא], דחשיב אליביה כאילו כל אחד מוחזק במחצה ומשום הכי לא אזלינן ביה בתר מרא קמא נגד חזקת ממון, אבל לרבנן לא מיחשיב כאילו כל אחד מוחזק במחצה, וכיון דאין כאן חזקת ממון אזלינן בתר חזקת מרא קמא כמו באיסורא בתר חזקה קמא.

ואפשר עוד לומר, דחזקת מרא קמא בממון לא מחזקה קמא דבאיסורא אתיא, דמונא מאיסורא לא ילפינן בכה"ג, וחזקת מרא קמא מעין חזקת ממון ממש היא, דכמו דבחזקת ממון הסברא נותנת שאין להוציא הימנו בלי ראייה, הכי נמי אין להוציא מחזקת מרא קמא בלי ראייה, דכל שידוע שהיתה שלו מתחילה, אף שהוא עומד ברשות הרבים או באגם, בי גזא דבעלים איתא, וחשבינן ליה כאילו עדיין הוא מוחזק, דדל ספיקא מהכא תשאר ביד הבעלים הראשונים.

קצות החושן חושן משפט סימן צא ס"ק י

(י) אמר לחנוני. משנה פרק כל הנשבעין (שבועות מה, א) אמר לחנוני תן לי בדינן פירות ונתן לו אמר לו תן לי אותו דינך אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי שלך ישבע בעה"ב, אמר לו תן לי הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך ישבע חנוני, ר' יודא אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה, אמר לשולחני תן לי בדינך מעות כו'. ופירש הרמב"ם (פ"כ ממכירה ה"ז - ט') שהם דברי השו"ע דמירי שהפירות מונחים ברה"ר והחנוני תובע הדינן והלוקח אומר